

SOCIJALNI MODELI U EUROPI

Vehabović, Vedran

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Economics in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:145:048095>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-13**

Repository / Repozitorij:

[EFOS REPOSITORY - Repository of the Faculty of Economics in Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ekonomski fakultet u Osijeku

Sveučilišni prijediplomski studij Financijski menadžment

Vedran Vehabović

SOCIJALNI MODELI U EUROPI

Završni rad

Osijek, 2023.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ekonomski fakultet u Osijeku

Sveučilišni prijediplomski studij Financijski menadžment

Vedran Vehabović

SOCIJALNI MODELI U EUROPI

Završni rad

Kolegij: Vođenje i ekonomski razvitak

JMBAG: 0010229374

e-mail: vvehabovic@efos.hr

Mentor: prof. dr. sc. Đula Borozan

Osijek, 2023.

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek
Faculty of Economics and Business in Osijek
Undergraduate Study Financial Management

Vedran Vehabović

SOCIAL MODELS IN EUROPE

Final paper

Osijek, 2023

IZJAVA

O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI, PRAVU PRIJENOSA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA, SUGLASNOSTI ZA OBJAVU U INSTITUCIJSKIM REPOZITORIJIMA I ISTOVJETNOSTI DIGITALNE I TISKANE VERZIJE RADA

1. Kojom izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je završni
(navesti vrstu rada: završni / diplomski / specijalistički / doktorski) rad isključivo rezultat osobnoga rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu. Potvrđujem poštivanje nepovredivosti autorstva te točno citiranje radova drugih autora i referiranje na njih.
2. Kojom izjavljujem da je Ekonomski fakultet u Osijeku, bez naknade u vremenski i teritorijalno neograničenom opsegu, nositelj svih prava intelektualnoga vlasništva u odnosu na navedeni rad pod licencom *Creative Commons Imenovanje – Nekomercijalno – Dijeli pod istim uvjetima 3.0 Hrvatska*.
3. Kojom izjavljujem da sam suglasan/suglasna da se trajno pohrani i objavi moj rad u institucijskom digitalnom repozitoriju Ekonomskoga fakulteta u Osijeku, repozitoriju Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku te javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti, NN 119/2022).
4. izjavljujem da sam autor/autorica predanog rada i da je sadržaj predane elektroničke datoteke u potpunosti istovjetan sa dovršenom tiskanom verzijom rada predanom u svrhu obrane istog.

Ime i prezime studenta/studentice: Vedran Vehabović

JMBAG: 0010229374

OIB: 91300865715

e-mail za kontakt: vedran.vehabovic@gmail.com

Naziv studija: Sveučilišni prijediplomski studij, Financijski menadžment

Naslov rada: Socijalni modeli u Europi

Mentor/mentorica rada: prof. dr. sc. Đula Borozan

U Osijeku, 15. 09. 2023. godine

Potpis Vehabović

Socijalni modeli u Europi

SAŽETAK

Europski socijalni modeli odnose se na socijalne politike europskih država kojima se na nacionalnoj razini nastoji ostvariti društvene ciljeve koji se općenito tiču prevladavanja socijalnih rizika, ublažavanja siromaštva te unaprjeđenja života građana. Iako ne postoji univerzalni europski socijalni model, socijalne politike europskih zemalja dijele određene zajedničke karakteristike kao što su jačanje solidarnosti i društvene kohezije, borba protiv diskriminacije, univerzalna zdravstvena zaštita, osiguranje od nezaposlenosti putem programa socijalne zaštite, „besplatno“ školovanje te poticanje razvoja civilnog društva. No, iako postoje zajedničke karakteristike, različite europske zemlje usredotočuju se na različite elemente te se stoga mogu podijeliti na pet modela: nordijski ili socijalno-demokratski, kontinentalni koji se još naziva i korporativno-konzervativnim/kršćansko-demokratskim modelom, anglosaksonski, odnosno liberalni model, južnoeuropski, poznat i kao mediteranski model te tranzicijski, to jest, postsocijalistički model u kojeg spada i Republika Hrvatska. Cilj rada je odrediti kako pozitivne tako i negativne strane implementacije navedenih socijalnih modela te zaključiti postoji li univerzalni, najbolji model kojeg bi stoga bilo korisno primijeniti u svakoj europskoj državi ili je pak bolje da se modeli formiraju kao posljedica raznih ekonomskih i društvenih čimbenika koji su karakteristični za određene grupe zemalja unutar kontinenta.

Ključne riječi: Europa, socijalna zaštita, socijalne politike, socijalni modeli, univerzalizam

Social models in Europe

ABSTRACT

European social models refer to the social policies of European countries, which at the national level strive to achieve social goals that generally concern overcoming social risks, alleviating poverty and improving the lives of citizens. Although there is no universal European social model, the social policies of European countries share certain common characteristics such as the strengthening of solidarity and social cohesion, the fight against discrimination, universal healthcare, unemployment insurance through social welfare programs, „free“ education and encouraging the development of civil society. However, although there are common characteristics, different European countries focus on different elements and can therefore be divided into five models: Nordic or Social-democratic, Continental, also called the Corporate-conservative/Christian-democratic model, Anglo-Saxon, i.e., the Liberal model, Southern European model, also known as the Mediterranean model and the Transitional, that is, the Post-socialist model, which also includes the Republic of Croatia. The aims of the paper are to determine both the positive and negative sides of implementing the mentioned social models and to conclude whether there is a universal, best model, that would therefore be useful to apply in every European country or would it be better if the models were formed as a result of various economic and social factors that are characteristic for certain group of countries within the continent.

Key words: Europe, Social Models, Social Policies, Social Protection, Universalism

SADRŽAJ

1. Uvod	1
2. Metodologija rada	3
3. Socijalna politika	4
4. Socijalni modeli	7
4.1. Nordijski (socijalno-demokratski) model.....	9
4.2. Kontinentalni (korporativno-konzervativni/kršćansko-demokratski) model	11
4.3. Anglosaksonski (liberalni) model.....	16
4.4. Južnoeuropski (mediteranski) model.....	19
4.5. Tranzicijski (postsocijalistički) model.....	23
5. Zaključak	28
Literatura	30
Popis tablica	33
Popis grafikona	33

1. Uvod

Jednu od karakteristika Europe kao kontinenta te Europske unije (EU) unutar istog čini javna potrošnja usmjerena sustavu socijalne zaštite, na razini kao nigdje drugdje. „EU čini samo 7% svjetske populacije i 20% globalnog bruto domaćeg proizvoda, ali čini najmanje 40% globalne javne potrošnje na socijalnu zaštitu“ (Europski gospodarski i socijalni odbor, 2018: 1). Univerzalni europski socijalni model ne postoji; svaka država unutar kontinenta slučaj je za sebe te razvija vlastiti sustav socijalne zaštite. No, postoje brojne zajedničke karakteristike socijalnih modela europskih država kao što su univerzalna zdravstvena zaštita, „besplatno“ školovanje i osiguranje od nezaposlenosti. Europske države mogu se smjestiti unutar različitih grupa ovisno o zajedničkim karakteristikama koje dijele po pitanju socijalnih programa, pa se tako europski kontinent prema Bonoliju (1997.) može podijeliti na nordijski, kontinentalni, anglosaksonski, mediteranski, ali i mogući peti, tranzicijski model.

Prijašnje navedena enormna javna potrošnja unutar Europe u odnosu na ostatak svijeta, usmjerena na socijalnu zaštitu, budi i određeni skepticizam o održivosti iste. „Jedno gledište koje se često čuje, govori kako je to vrlo skup, neučinkovit ljudski izum, koji u najboljem slučaju jedva možemo priuštiti, ali koji najvjerojatnije iscrpljuje naše resurse te je u svakom slučaju dugoročno neodrživ“ (Van Kersbergen, K., 2015). Naime, europsko stanovništvo sve je starije, a starenje stanovništva posljedično stvara dodatni teret ne samo na mirovinski sustav, već i na cjelokupni sustav socijalne zaštite. Njihovim napuštanjem radne snage, radne snage koju prema predviđanjima nije moguće zamijeniti prirodnim putem radi nedovoljne stope nataliteta unutar kontinenta, stvara se problem održivosti unutar gospodarstva, gdje se smanjuje broj ljudi čijim se oporezivanjem dohotka financira socijalna država, a povećava se broj ljudi o kojima se ista socijalna država treba brinuti. „Europsko društvo stari: do 2030. Europa će imati najstarije društvo na svijetu. Do 2050. predviđa se da će više od 28% građana država članica EU biti starije od 65 godina; trenutno to iznosi manje od 20%. U navedenom kontekstu, održavanje trenutne razine socijalne zaštite biti će još izazovnije“ (Europski gospodarski i socijalni odbor, 2018: 2).

Ulaganje u istraživanje i razvoj od iznimne je važnosti kako bi se nadoknadio budući manjak radne snage koji će zahvatiti Europu i Europsku uniju, to jest, obrazovanjem stanovništva i automatizacijom nekih od postojećih poslova, umanjuju se negativni efekti koji nastaju kao posljedica veće potražnje poslodavaca za zaposlenicima od ponude

navedenih zaposlenika na tržištu. „Ovaj osjećaj ranjivosti mogao bi se prevladati jačanjem ekonomske otpornosti. Neće biti funkcionalnog socijalnog sustava bez dobro funkcionirajućeg gospodarstva. Izazov je kombinirati oboje, i ekonomske i socijalne elemente na uravnotežen način“ (Europski gospodarski i socijalni odbor, 2018: 2).

Tako se postavlja pitanje, koje je ujedno i cilj ovog rada, postoji li određeni model unutar europskog kontinenta za kojeg se može tvrditi da je najbolji, odnosno najotporniji i dugoročno najodrživiji u odnosu na ostale europske modele te je li isti moguće implementirati u države koje spadaju u grupe drugih europskih socijalnih modela ili je pak bolje da socijalni model pojedine države nastaje upravo kao posljedica raznih društvenih i ekonomskih čimbenika koji utječu na istu te kao takav predstavlja već formirani dugoročno najodrživiji model za specifičnu državu?

2. Metodologija rada

Ovaj rad bavi se istraživanjem teme socijalnih modela u Europi, koji se prema zajedničkim karakteristikama mogu podijeliti na pet modela: nordijski, kontinentalni, anglosaksonski, mediteranski i tranzicijski model. Poseban naglasak rada je na održivosti istih s obzirom na društvene i ekonomske promjene koje čekaju Europu u budućnosti, ponajviše daljnje imigracije stanovništva iz zemalja van europskog kontinenta i starenje građana kojim se stvara dodatni teret na socijalni sustav te koji će ispitati mogu li trenutni programi socijalne zaštite europskih zemalja opstati i u ne tako dalekoj budućnosti.

Navedeno je ispitano pobližim analiziranjem svakog modela zasebno te su unutar rada prezentirane informacije na temelju kojih je u konačnici donesen zaključak u kojem se nastojalo odgovoriti na pitanje, koje je ujedno i svrha rada, a to je, postoji li najbolji i dugoročno najodrživiji socijalni model u Europi kojeg stoga treba neposredno implementirati unutar svake europske države ili su pak postepene reforme postojećih modela bolji odgovor na pitanje dugoročnog opstanka trenutnih europskih socijalnih sustava?

Primarnu literaturu ovog rada sačinjavali su znanstveni radovi domaćih, ali i stranih stručnjaka unutar polja ekonomije, ali i sociologije. Podatci su također bili preuzeti i iz članaka priznatih medija koji se bave poljem ekonomije i njenim granama kao što je britanski „The Economist“. Informacije su isto tako bile prikupljene iz objavljenih istraživanja trgovačkog društva „Deloitte Touche Tohmatsu Limited“, trenutno najvećeg pružatelja profesionalnih usluga po pitanju revizije, konsultinga, financijskog savjetovanja te poreznih i pravnih usluga. Kao dodatni izvor informacija poslužila je knjiga strane literature pod nazivom „Classifying Welfare States: a Two-dimension Approach“ (1997.), autora Giulianoa Bonolija, ekonomista sa švicarskog Sveučilišta u Lausannei, čija se tipologija europskih socijalnih modela koristila u ovome radu.

Metodom analize raščlanio se sadržaj rada na dijelove kako bi se isti pobliže, odnosno detaljnije objasnio. Zaključak je donesen na temelju metode sinteze, to jest, rezultati dobiveni analizom formirani su u sažetu cjelinu koja čini krajnji zaključak ovog rada.

3. Socijalna politika

„Socijalna je politika organizirana djelatnost države i drugih društvenih čimbenika kojoj je cilj prevladavanje socijalnih rizika, pomoć siromašnim i isključenim pojedincima i socijalnim skupinama, ujednačavanje životnih šansi te, općenito, unaprjeđivanje socijalne dobiti građana. Socijalna politika u svom djelovanju polazi od društvenih vrijednosti kao što su solidarnost, socijalna pravda, jednakost, socijalna sigurnost, socijalna kohezija. Instrumenti socijalne politike su zakoni i drugi propisi, kao i razni programi i mjere za njenu praktičnu primjenu“ (Puljiz, V., 2005: 4, prema: Krapec, D., 2017: 3).

Kako bi se pobliže objasnila socijalna politika, potrebno je biti upoznat s njenim počecima, odnosno njenom poviješću te razlogom njena nastanka. Kao što je u radu prijašnje rečeno, univerzalni europski socijalni model ne postoji, ali socijalna politika bez sumnje je europska svojim podrijetlom i može se reći da je dio europskog identiteta. „Socijalna država europska je podrijetlom jer se njeno rođenje obično veže uz Njemačku krajem devetnaestog stoljeća. Oko 1850. većina kapitalističkih zemalja u procesu industrijalizacije već je imalo neku verziju modernog zakona o siromašnima i počele su se uvoditi mjere zaštite na radu (Polanyi [1944] 1957). Pruska je država, štoviše, već počela eksperimentirati sa socijalnim osiguranjem ili zdravstvenim fondovima (Hennock, 2007.) 1840-ih. Ali, upravo je u carskoj Njemačkoj, Bismarck prvi uveo obvezna socijalna osiguranja u velikim razmjerima (Kuhnle i Sander, 2010.), uključujući osiguranje od bolesti 1883., osiguranje od nezgode na radu 1884. i osiguranje za starost i invaliditet 1889. Slijedile su ga druge europske zemlje, neki rano (Austrija), dok drugi relativno kasno (Nizozemska)“ (Van Kersbergen, K., 2015). Međutim, za pionirstvo prvog njemačkog kancelara Ottoa von Bismarcka u području socijalnih davanja, nikako se ne može tvrditi da je učinjeno s primarnim ciljem umanjivanja socijalnih rizika i unaprjeđenja radnih uvjeta tadašnjih stanovnika Njemačkog Carstva. Razlog je u suštini, vrlo jednostavan i očit, dobivanje političkih poena te jačanje nacionalnog identiteta tadašnje svježe ujedinjene Njemačke u obliku Njemačkog Carstva (Reed, L., W., 2022). Navedeno podrijetlo socijalnih politika, razlog je mnogih da na europski stil socijalne države gledaju sa skepticizmom. „Moderna njemačka socijalna država nije započela kao utopijska vizija altruizma i suosjećanja već kao ništa više od političke podvale kako bi jedan čovjek zadržao sebe i svoje saveznike na vlasti. Bio je to relativno skroman početak za socijalnu državu, ali, da upotrijebimo još jednu analogiju sa životinjama, devin nos sada je bio pod šatorom. Bismarckove inicijative ulile su samopouzdanje zagovornicima

socijalnih politika 20. stoljeća da mogu učiniti mnogo više (i izazvati još više razora u procesu)“ (Reed, L., W., 2022).

Međutim, iako se ne može tvrditi da je Bismarckov primarni cilj uvođenja socijalnih politika bilo blagostanje naroda kojem je služio, ipak, može se tvrditi da je njegovo uvođenje socijalnih politika u drugoj polovici devetnaestog stoljeća nastalo kao posljedica turbulentne povijesti europskog kontinenta. „Socijalna država je europskog karaktera jer široke, međusobno povezane socijalne politike koje čine socijalnu državu odražavaju povijesno europsko iskustvo socijalne bijede, nemira, prosvjedovanja, političkih sukoba i rata s jedne strane te pomirenja, suradnje, stabilnosti, reda, sklada i mira s druge strane. Socijalna država utjelovila je jedinstveni odgovor na pitanje kako izgraditi i održati relativno kohezivan ekonomski, društveni, politički i kulturni poredak“ (Van Kersbergen, K., 2015).

Prelazeći s povijesti na budućnost europskih socijalnih država, postavlja se pitanje održivosti istih te mogu li trenutno implementirane socijalne politike opstati dugoročno. Ono što je važno za spomenuti jest kako socijalne države nisu statične, već se konstantno mijenjaju kroz razne reforme kako bi se adaptirale raznim krizama koje ih pogađaju, a nadolazeći val umirovljenja velikog dijela europske radne snage postavlja najvažnije pitanje: Može li Europa ostati socijalni kontinent unatoč negativnoj demografskoj strukturi? Muñoz de Bustillo Llorente (2019.), ekonomist španjolskog Sveučilišta u Salamanci te Zajedničkog istraživačkog centra pod Europskom komisijom odgovor pronalazi u rastu produktivnosti i razvoju tehnologije. „Četvrto, što se tiče procesa demografskog starenja, ključni element koji treba uzeti u obzir u raspravi održivosti mirovinskih sustava u kontekstu sve većeg udjela umirovljenika je što se očekuje da će se dogoditi s rastom produktivnosti i BDP-a. U kontekstu visokog rasta produktivnosti, povećanje izdataka za mirovine može se financirati paralelno s rastom raspoloživog dohotka radne snage. Štoviše, ako tehnološke promjene dovedu do povećanja produktivnosti neusporedivog intenziteta, pitanje povećanja troškova mirovina smanjilo bi se na pitanje distribucije - ne za ono manje važno, ali vjerojatno lakše za upravljati“.

Sve u svemu, socijalna politika neupitno čini dio europskog identiteta, njenih zemalja i stanovnika te jedan od temelja Europske unije kao nadnacionalne zajednice, prema riječima bivšeg predsjednika Europske komisije, Joséa Manuela Durãoa Barrosoa iz 2012. godine: „Da, moramo reformirati naša gospodarstva i modernizirati naše sustave socijalne zaštite. Ali, učinkovit sustav socijalne zaštite koji pomaže potrebitima nije prepreka

prosperitetu. To je doista njegov neizostavni element. Dapače, upravo su one europske zemlje s najučinkovitijim sustavima socijalne zaštite i s najrazvijenijim socijalnim partnerstvima među najuspješnijim i najkonkurentnijim gospodarstvima u svijetu“ (prema: Van Kersbergen, K., 2015).

4. Socijalni modeli

Kako bi nastavak rada bio razumljiviji, potrebno je objasniti pojam socijalne zaštite: „Socijalna zaštita obuhvaća prevenciju, pomoć i podršku pojedincu, obitelji i skupinama, u svrhu unaprjeđenja kvalitete života, te poticanje promjena i osnaživanje korisnika, radi njihova aktivnog uključivanja u život zajednice“ (Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike Republike Hrvatske, 2023).

Kao što je kroz rad već više puta navedeno, univerzalni europski socijalni model ne postoji. Svaka država unutar kontinenta kroji vlastiti program socijalne zaštite ovisno o društvenim i ekonomskim čimbenicima koji istu pogađaju. Međutim, europske zemlje moguće je grupirati u pet vrsti socijalnih modela, ovisno o karakteristikama koje sadržavaju programi socijalne zaštite istih zemalja. Prema danskom sociologu, Esping-Andersenu (1990.), postoji tri modela europskih socijalnih država: nordijski, odnosno socijalno-demokratski model, anglosaksonski, to jest, liberalni model i kontinentalni koji se još naziva i korporativno-konzervativnim/kršćansko-demokratskim modelom. No, proširenjem osnovne tipologije, u Europi su danas poznati četvrti i peti, južnoeuropski/mediteranski te tranzicijski/postsocijalistički model. Među zemljama tranzicijskog socijalnog modela spada i Republika Hrvatska. U priloženoj Tablici 1. nalaze se podatci koji će služiti za pobliže opisivanje svakog modela pojedinačno u nastavku rada.

Tablica 1. Državna potrošnja na programe socijalne zaštite u postotku BDP-a, 2021.

	Socijalna zaštita	Bolest i invaliditet	Starost	Nadživjele osobe	Obitelji i djeca	Nezaposleni	Stambene naknade	Socijalna isključenost d.n.	Socijalna zaštita d.n.
EU	20,5	2,9	10,8	1,5	1,9	1,7	0,3	1	0,3
Eurozona 19	21,2	2,9	11,1	1,7	1,8	1,9	0,4	1,1	0,3
Eurozona 20	21,2	2,9	11,1	1,7	1,8	1,9	0,4	1,1	0,3
Belgija	21	3,7	9,6	1,5	2,2	2,1	0,3	1,2	0,5
Bugarska	13,4	0,6	10	:	1,8	0,5	0,1	0,1	0,3
Češka	13,6	2,5	7,9	0,5	1,8	0,2	0,1	0,4	0,2
Danska	21,1	4,6	8	0	4,2	1,9	0,6	1,3	0,5
Njemačka	20,9	3,3	10	1,9	1,9	2	0,3	0,7	0,7

Estonija	13,5	2,1	7,4	0,1	2,5	0,9	0	0,2	0,2
Irska	8,7	1,1	3,5	0,4	1	1,7	0,8	0,1	0,2
Grčka	20,6	1,6	13,9	2,4	1,1	0,7	0,3	0,6	0
Španjolska	20,6	2,9	10,7	2,5	1	2,7	0	0,6	0,1
Francuska	24,8	3,1	13,2	1,4	2,2	2,3	0,9	1,5	0,2
Hrvatska	14,1	1,7	8,4	1,2	2,1	0,4	0,1	0,1	0,2
Italija	23,4	2	14,3	2,6	1,1	1,5	0	1,7	0,1
Cipar	12,5	0,4	6,3	1,4	2,5	0,4	0	1,3	0,1
Latvija	13,8	2,6	7,5	0,2	1,7	0,9	0,1	0,4	0,3
Litva	14,3	4,1	6,4	0,3	1,9	0,9	0,1	0,4	0,2
Luksemburg	18,3	3,2	9,4	0	3,3	1,3	0,1	0,7	0,2
Mađarska	13,1	2,1	6,6	0,7	2,3	0,3	0,1	0,9	0,2
Malta	11	0,9	6,9	1,2	1	0,1	0,1	0,4	0,4
Nizozemska	16,6	4,3	6,6	0,1	2,1	0,8	0,5	2,4	0
Austrija	21,9	1,8	13,6	1,4	2,1	1,8	0,1	1,1	0,2
Poljska	17,3	2,1	9,9	1,7	2,9	0,3	0	0,3	0,1
Portugal	18,3	1,5	11,9	1,8	1,5	0,8	0,2	0,3	0,4
Rumunjska	13,3	1,2	9,7	0,1	1,5	0,1	0	0,2	0,5
Slovenija	17,9	2,6	10,4	1,3	2	0,4	0	1	0,1
Slovačka	16,2	4,1	8,4	0,8	1,2	0,3	0	0,2	1,2
Finska	24,6	3,2	13,9	0,6	3	2	0,6	0,9	0,3
Švedska	18,6	3,4	10,2	0,2	2,4	1,3	0,3	0,8	0
Island	13,2	3,5	3,3	0	2,5	2,5	0,4	0,6	0,5
Norveška	18,6	6,5	6,9	0,2	3,1	0,7	0,1	0,7	0,4
Švicarska	14,4	3	6,7	0,3	0,6	2,1	0	1,5	0

Bilješka: d. n. = drugdje nespomenuto

Izvor: Eurostat, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Government_expenditure_on_social_protection#Expenditure_on_.27social_protection_.27. [pristupljeno 03.06.2023.]

Tablica 1. prikazuje državnu potrošnju zemalja promatranih modela usmjerenu na programe socijalne zaštite, izraženo u postotku BDP-a za 2021. godinu. Navedena tablica pruža osnovne podatke o usmjerenosti državne potrošnje na pojedinačne skupine unutar programa socijalne zaštite. Na temelju spomenutih podataka, daljnje u radu se pobliže opisuju određene zajedničke karakteristike svakog od promatranih modela.

4.1. Nordijski (socijalno-demokratski) model

Nordijski odnosno socijalno-demokratski model odnosi se na zemlje Dansku, Finsku, Norvešku i Švedsku (Bonoli, G., 1997). Sustave socijalne zaštite navedenih zemalja karakterizira visoka razina socijalne potpore po cijenu visokih poreza. „Socijalno-demokratski model karakteriziraju visoke porezne stope i javni rashodi. Te su zemlje visoko egalitarne i homogene; važna je uloga sindikata. Borba protiv nezaposlenosti vodi se putem socijalne kohezije, podjele rada i visokim stupnjem konsenzusa između socijalnih partnera; socijalna pregovaranja su centralizirana i koordinirana. Osim toga, njihova mala veličina i stupanj otvorenosti potiče konsenzus među socijalnim partnerima o potrebi strategije konkurentnosti: visoka potrošnja na obrazovanje, istraživanje i razvoj, fleksibilnost tržišta rada“ (Mathieu, C., & Sterdyniak, H., 2008: 20).

Kao što je prijašnje navedeno, održivost ovog tipa modela zahtijeva visoku stopu oporezivanja dohotka građana te je stoga od ključne važnosti održati stopu zaposlenosti unutar zemlje na visokoj razini. „Financiranje nordijskog socijalnog modela oslanja se na visoke stope zaposlenosti i unatoč pružanju velikodušne naknade za nezaposlene osobe, nordijske zemlje mogu se pohvaliti boljom stopom zaposlenosti od prosjeka Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj. Proračun za velikodušne naknade moguć je samo ako imate obilje ljudi koji rade (doprinosе porezima), a relativno mali broj ljudi prima socijalne naknade“ (Frelle-Petersen, C., & dr., 2020: 11). No, iako pružaju visoke naknade za nezaposlene, u kontekstu izdvajanja iz ukupnog BDP-a ne odstupaju previše iznad prosjeka EU i europodručja, a u slučaju Švedske i Norveške, stopa BDP-a koja se izdvaja za naknade nezaposlenima čak je manja od prosjeka EU (Tablica 1). Razlog je prijašnje navedena visoka stopa zaposlenosti. Visoki izdatci za nezaposlene usklađuju se s visokom stopom zaposlenosti koja je karakteristična za zemlje nordijskog modela čija politika teži integraciji što većeg broja građana u radnu snagu. „Na primjer, nordijske zemlje troše puno resursa na aktivne politike tržišta rada... : vladini programi koji interveniraju u tržištu rada kako bi se pomoglo nezaposlenima da nađu posao. Politike obično pokrivaju obrazovanje; usmjeravanje; nadogradnju vještina; osigurana radna mjesta, podložno subvencioniranju plaća kod javnih ili privatnih poslodavaca i praktično osposobljavanje za rad u javnim i privatnim trgovačkim društvima. Velika pažnja posvećuje se zahtjevu da pojedinci koji su kvalificirani za socijalne naknade moraju aktivno tražiti posao“ (Frelle-Petersen, C., & dr., 2020: 14). Naravno, lakša mogućnost zaposlenja posljedično vodi i do relativno slabije zaštite radnih mjesta, svakako vrijedi i obrnuto. Potrebno je naglasiti i

kako je stav nordijskih zemalja prema tržištu veoma liberalan, s limitiranim državnim intervencijama.

Na temelju do sada navedenog, odnosno na temelju iznimne socijalne zaštite koju države nordijskog modela pružaju svojim građanima, može se zaključiti kako održivost modela ovisi o visokoj stopi integracije radno-sposobnih građana Danske, Finske, Norveške i Švedske u radnoj snazi. Potencijalni problem u skorijoj budućnosti za zemlje nordijskog modela može predstavljati nemogućnost integracije stanovništva rođenog u inozemstvu, specifično van zapadnih zemalja, u radnu snagu. Kao model koji ovisi o visokoj stopi zaposlenosti, veća stopa imigranata u ukupnom stanovništvu može predstaviti rizik ukoliko se navedeno stanovništvo nije moguće integrirati u radnu snagu, pritom ubirući dobrobiti nordijskog tipa programa socijalne zaštite, što zauzvrat može stvoriti preveliki fiskalni teret i dovesti do nemogućnosti daljnjeg financiranja prijašnje spomenutog programa. Međutim, nordijski model nije statičan, ukoliko zahtijeva promjenu, promjena će biti uvedena. „Nadalje, Danska je inicirala financijske poticaje općinama koje pružaju intenzivne integracijske napore i sustav socijalnih naknada je promijenjen: Postoji ograničenje ukupnog iznosa socijalnih naknada koje kućanstvo može primiti i naknade su dalje smanjene ukoliko primatelj radi manje od 225 sati godišnje. Kako bi se riješio problem, prilagođeno je i obrazovanje: U osnovnoj i nižim razredima srednje škole, osnove danskog jezika obavezan su predmet za pridošlice, a u nekim područjima i napredovanje učenika u školi ovisi o njihovom poznavanju danskog jezika“ (Petersen-Frelle, C., & dr., 2020: 23). Sudeći po brojkama, može se reći kako je danski pristup ostvario svoj cilj. „Ali kontroverzne danske reforme možda su se isplatile: jaz zaposlenosti između domaćih Danaca i nezapadnih imigranata pao je na 24 postotna boda, u usporedbi s 42 sredinom 1990-ih“ (Wooldridge, A., 2013: 6).

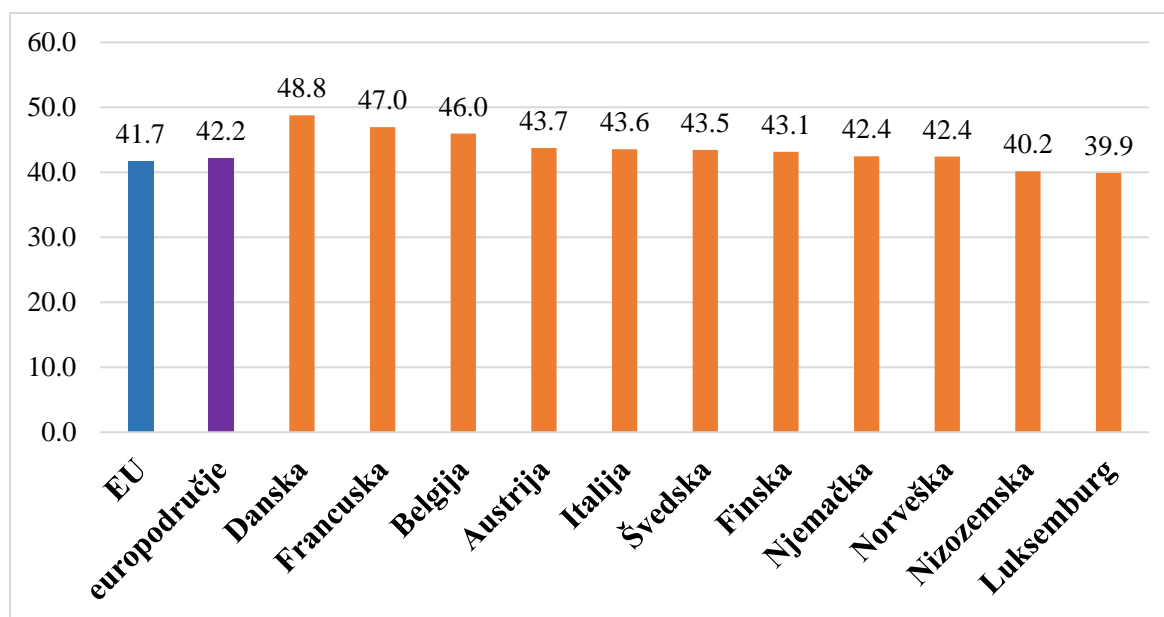
Naravno, kao i u ostatku Europe, kao najstarijem kontinentu prijete problemi održivosti mirovinskog sustava. Kako bi se spriječili negativni efekti starenja stanovništva na mirovinski sustav, potrebno je ulaganje u daljnji tehnološki razvoj i inovacije te obrazovanje stanovništva kako bi se povećanjem produktivnosti po satu rada nadoknadilo izgubljeno smanjenjem ukupnih sati rada. No, u međuvremenu, nordijske zemlje, vrlo očito, rješenje vide u povišenju dobi za odlazak u mirovinu. „U Danskoj dob za odlazak u mirovinu je 65,5 godina, a ona će se povećati na 67 godina u 2022., i 68 godina u 2030. Novorođeni mogu očekivati odlazak u mirovinu kada napune 74 godine, na temelju njihovog očekivanog životnog vijeka... U Finskoj je najranija dob za odlazak u mirovinu

63 godine za osobe rođene u ili prije 1954. godine, rastući postupno do 65 godina za osobe rođene u ili prije 1962. Finska reforma u 2017. vezala je buduću dob za odlazak u mirovinu s očekivanim životnim vijekom, kao što je i Danska“ (Petersen-Frelle, C., & dr., 2020: 21). Prijašnje navedeno govori kako nordijske države Danska i Finska svoj odgovor na pitanje održivosti mirovinskog sustava vide u predviđenom budućem rastu očekivanog životnog vijeka te su tako vezanjem dobi umirovljenja s očekivanim životnim vijekom potencijalno pronašli rješenje ne samo vlastitog budućeg problema, već i budućeg problema cjelokupnog kontinenta. Iako u usporedbi s EU prosjekom, od zemalja nordijskog modela, jedino Finska izdvaja veći udio BDP-a za socijalne potpore za staru dob (Tablica 1.), kao model koji najviše ovisi o što većem udjelu radno-sposobnih građana u radnoj snazi, s obzirom na izdašne potpore koje pruža istim, ukoliko se prijašnje navedena visoka stopa zaposlenosti nije u mogućnosti održati u budućnosti, mirovinski sustav predstavlja potencijalni, dugoročno najveći problem za održivost socijalnog modela nordijskih zemalja.

4.2. Kontinentalni (korporativno-konzervativni/kršćansko-demokratski) model

U kontinentalni socijalni model spadaju Austrija, Beneluks (Belgija, Nizozemska, Luksemburg), Francuska i Njemačka (Bonoli, G., 1997). Među većim razlikama između kontinentalnog i nordijskog modela je zaštita radnih mjesta. Oba modela pružaju velike potpore za nezaposlene; međutim, dok je u nordijskim zemljama zaštita radnih mjesta relativno slaba, što zauzvrat vodi lakšoj mogućnosti zaposlenja, u zemljama kontinentalnog modela ona je jaka te je stoga, posljedično, mogućnost pronalaska radnog mjesta slabija u odnosu na zemlje nordijskog modela. „Društveni partneri igraju važnu ulogu u radnim odnosima, pregovaranje o plaćama je centralizirano. Model uključuje jaku zaštitu radnih mjesta i velikodušne naknade za nezaposlene. Stopa zaposlenosti stoga je relativno niska“ (Mathieu, C., & Sterdyniak, H., 2008: 4-5).

Iz priloženog Grafikona 1. iščitava se kako zemlje kontinentalnog modela imaju najveći omjer državnih prihoda od poreza i BDP-a u Europi.

Grafikon 1. Udio prihoda od poreza u BDP-u, 2021.

Izvor: Autorska izrada, prema: Eurostat, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Tax_revenue_statistics. [pristupljeno 04.06.2023.]

Isti prikazuje kako među deset europskih zemalja s najvećim udjelom prihoda od poreza u BDP-u, njih pet su zemlje kontinentalnog modela (redom: Francuska, Belgija, Austrija, Njemačka i Nizozemska), s Luksemburgom kao europskom zemljom s jedanaestim najvećim omjerom te tri zemlje nordijskog modela, Danska kao europska zemlja s najvećim udjelom državnih prihoda od poreza u BDP-u te Švedska i Norveška.

Međutim, dok se sustav socijalne zaštite u nordijskim zemljama primarno financira porezima te je stoga od ključne važnosti očuvanje visoke stope zaposlenosti, unutar zemalja kontinentalnog modela ona je niža. Razlog tomu je prijašnje navedena važnost koju kontinentalne zemlje stavljaju na zaštitu radnih mjesta, čime se otežava probijanje nezaposlenih članova društva na tržište rada, posljedično vodeći do niže stope zaposlenosti, što je vidljivo u priloženoj Tablici 2.

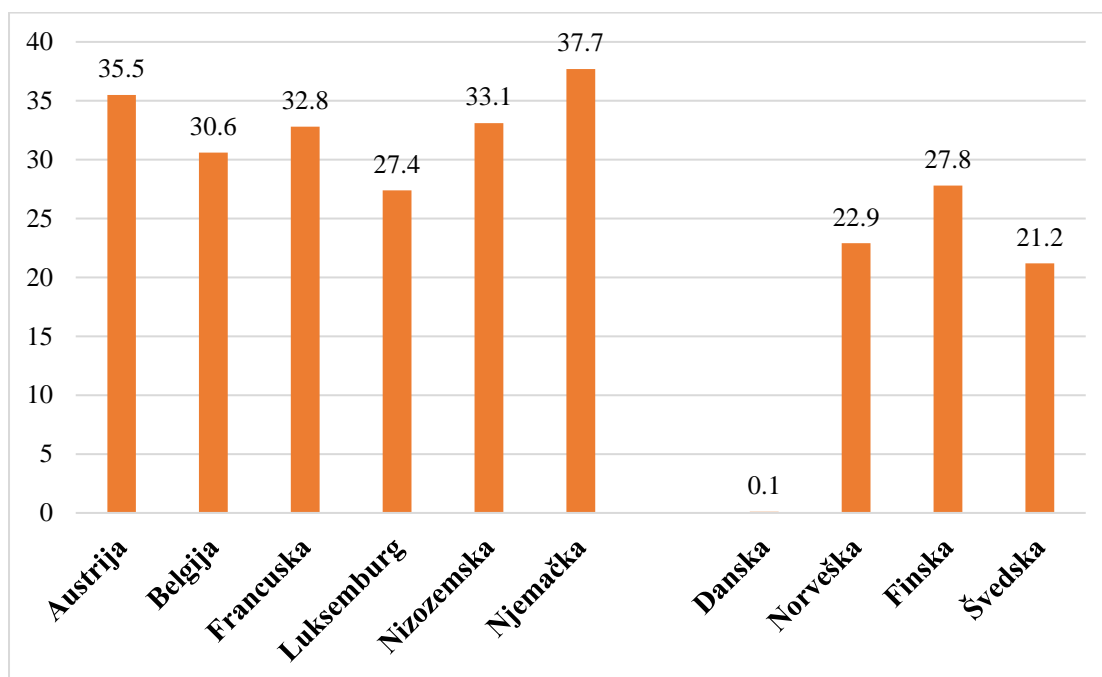
Tablica 2. Stopa zaposlenosti zemalja kontinentalnog i nordijskog modela

	Zaposlenost						Nezaposlenost	
	(izraženo u % populacije)						(izraženo u % radne snage)	
	Q4 2022			Q1 2023			Q4 2022	Q1 2023
	Ukupno	Muškarci	Žene	Ukupno	Muškarci	Žene	Ukupno	
EU	74,8	80,1	69,7	75,3	80,5	70,1	5,9	5,8
Belgija	72,1	76,0	68,1	72,3	76,1	68,4	5,5	5,4
Danska	79,8	82,4	77,2	80,3	83,3	77,3	4,3	4,4
Njemačka	80,9	84,9	76,9	81,4	85,4	77,4	3,0	2,8
Francuska	74,2	77,2	71,4	74,4	77,3	71,7	6,8	6,7
Luksemburg	74,4	77,9	70,9	74,7	78,1	71,3	4,0	4,2
Nizozemska	83,3	87,1	79,5	83,6	87,5	79,6	2,9	3,0
Austrija	77,0	80,6	73,4	77,1	81,1	73,1	4,8	4,8
Finska	78,6	79,0	78,3	78,6	79,0	78,2	6,2	6,3
Švedska	82,2	85,1	79,2	82,8	85,2	80,2	6,2	6,2
Norveška	80,4	83,0	77,6	80,2	83,0	77,4	2,5	2,8

Izvor: Eurostat, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=EU_labour_market_-_quarterly_statistics#Employment_rate_and_labour_market_slack_down_in_the_EU. [pristupljeno 04.06.2023.]

U Tablici 2. vidljivo je kako razliku u stopi zaposlenosti između ta dva modela čini veća stopa participacije žena u radnoj snazi unutar zemalja nordijskog modela, što je još jedan dokaz uspješnosti pristupa integracija svih članova društva nordijskih zemalja u radnu snagu. No, niža stopa participacije žena u radnoj snazi unutar kontinentalnih zemalja posljedica je, kao što je već više puta navedeno, jake zaštite radnih mjesta, ali i konzervativnijih vrijednosti prožetih kroz kontinentalno društvo u odnosu na nordijsko.

Naime, dok glavni izvor financiranja sustava socijalne zaštite nordijskih zemalja, kao što je prethodno navedeno, čine visoki porezi kombinirani s visokom stopom zaposlenosti, za zemlje kontinentalnog modela, kako je prikazano u priloženom Grafikonu 2., primarni izvor financiranja sustava socijalne zaštite čine doprinosi iz plaća.

Grafikon 2. Postotak doprinosa iz plaća u ukupnim poreznim prihodima, 2021.

Izvor: Autorska izrada, prema: OECD, baza podataka, <https://data.oecd.org/tax/social-security-contributions.htm>. [pristupljeno 04.06.2023.]

U Grafikonu 2. vidljiva je znatna razlika u postotku doprinosa iz plaća u ukupnim poreznim prihodima između kontinentalnih i nordijskih zemalja, što potvrđuje tvrdnju da se sustavi socijalne zaštite kontinentalnog modela primarno financiraju putem doprinosa iz plaća.

Na osnovu navedenog može se zaključiti kako se u kontinentalnom modelu socijalna zaštita temelji na zaposlenosti te da pojedinac strogo ovisi o svome radu i tržištu, za razliku od nordijskog modela gdje se stavlja puno veći značaj na univerzalnost, preraspodjelu i uključenost te stoga pojedinac unutar zemalja nordijskog tipa socijalne zaštite najmanje ovisi o svome radu i tržištu u odnosu na ostale modele.

Također, bitna razlika između ta dva modela je odnos prema tržištu: dok je nordijski stav veoma liberalan s limitiranim državnim intervencijama, kontinentalni model obilježavaju učestalije intervencije.

Najveći problem kontinentalnog modela je, dakako, prijašnje navedena visoka ovisnost pojedinca o njegovom radnom mjestu i tržištu (Krapec, D., 2017: 21-22). „Ahilova peta“

kontinentalnog modela je njegova ranjivost na stagnaciju stope zaposlenosti. Kontinentalni, s razlogom zvan i konzervativni model, kroz demografske promjene tijekom zadnjih 20 godina više se puta suočio s problem integracije većeg udjela stanovništva u radnu snagu. Model koji nagrađuje pojedinca koji posjeduje stabilno radno mjesto zauzvrat vodi do težeg ulaska drugog na tržište rada, a kada suočen sa značajnim rastom imigracija i društvene promjene gdje su žene „hranitelji obitelji“ isto koliko i muškarci, navedeni konzervativni model postaje manje efektivan. „Kontinentalne europske socijalne države zatekle su se u zamci niske zaposlenosti i visokih socijalnih jamstava iz koje nije lako izaći. Rast broja radnih mjesta u privatnom sektoru otežan je visokim minimalnim plaćama i opterećenjem doprinosa, dok fiskalna ograničenja onemogućuju povećanje zaposlenosti u javnom sektoru. U odsustvu novih radnih mjesta, rješenje se učestalo nalazilo u poticanju prijevremenog umirovljenja – što bi dodatno povećalo socijalne doprinose. Zajednička je odlika svih sustava uzak, ili čak nikakav manevarski prostor za investiranje u mjere (poput naknada i usluga orijentiranih ženama) koje bi mogle pomoći ljudima da izađu iz gore navedene zamke (zamke nezaposlenosti uz visoka socijalna jamstva)“ (Esping-Andersen, G., 2003., prema: Zrinščak, S., 2006: 80, prema: Krapec, D., 2017: 22).

Kontinentalni model je stoga u potrebi za „nordizacijom“ sustava socijalne zaštite. Naime, trenutni sustav koji dovodi do tzv. „insider-outsider“ podijele, gdje preveliki značaj stavljen na zaštitu radnih mjesta, onemogućavajući drugima ulaz na tržište, može rezultirati većim brojem slučajeva socijalne isključenosti (Krapec, D., 2017: 22). Kako je u radu prethodno navedeno, politika integracija svih članova društva u radnu snagu glavno je obilježje nordijskog modela, a s obzirom na prisutne demografske i društvene promjene unutar Europe, obilježje je koje će morati postati temelj svakog europskog modela radi dugoročne fiskalne održivosti. Važno je spomenuti, iznimka u ovoj priči svakako je Nizozemska, koja je navedeno i učinila, usvajanjem tzv. „Participatieweta“, odnosno Zakona o sudjelovanju iz 2015., koji se temelji na sljedećem: „Svatko tko može raditi, ali ne može preživjeti na tržištu rada bez potpore, potpada pod Zakon o participaciji. Zakon mora osigurati da više ljudi nađe posao pa tako i osoba s invaliditetom. Rad s invaliditetom, socijalna pomoć i Wajong naknada, među ostalim, potpadaju pod Zakon o sudjelovanju. Općina je dužna osigurati da svi koji su radno sposobni mogu početi raditi te da dobiju potporu gdje je to potrebno. Općine za to dobivaju proračun od središnje vlade“ (Sveučilište umjetnosti u Amsterdamu, 2023). Upravo zbog navedene reforme,

Nizozemska je sa svojih 83,6% (Tablica 2.), europska zemlja s najvećom stopom zaposlenosti. Navedeni primjer pokazuje još jednom kako europski socijalni modeli nisu statični te su u mogućnosti prilagoditi se promjenama koje na njih utječu.

4.3. Anglosaksonski (liberalni) model

Radi lakšeg razumijevanja ovog dijela rada, važno je pojasniti značenje pojma socijalnog osiguranja: „Socijalno je osiguranje uži pojam od socijalne sigurnosti i socijalne zaštite. Ono obuhvaća prava na naknade i usluge koje se stječu temeljem zaposlenosti, odnosno plaćanjem doprinosa od strane osiguranika ili poslodavaca u fondove osiguranja određenih socijalnih rizika“ (Puljiz, V., 2005: 11, prema: Krapec, D., 2017: 6).

U anglosaksonski model socijalne zaštite, unutar europskog kontinenta spadaju Irska i Ujedinjeno Kraljevstvo (Bonoli, G., 1997.), a van Europe, program socijalne zaštite Sjedinjenih Američkih Država može se svrstati u navedeni model s obzirom na karakteristike koje posjeduje. Dok prijašnja dva modela, nordijski i kontinentalni, stavljaju veliki naglasak na univerzalnost i socijalno blagostanje, anglosaksonski model stavlja naglasak na pojedinca. „Temelj liberalnog modela socijalne zaštite čini vrijednost koja se pridaje individualizmu s povezanim naglaskom na važnost tržišnih odnosa kroz koje se mogu izraziti individualna sloboda i izbor te promicati samostalnost“ (Spicker, P., 2013., prema: Dukelow, F., & Heins, E., 2017: 1). Naravno, s obzirom na naglašeni individualizam unutar zemalja anglosaksonskog modela, svakako je naglašen i veoma liberalan pristup tržištu s minimalnim državnim intervencijama.

Nastavljajući se na temu individualizma, javne politike zemalja anglosaksonskog modela tako potiču stanovništvo na privatna osiguranja i privatne planove štednje, posebice što se tiče dobrovoljne mirovinske štednje. Stoga su Irska i Ujedinjeno Kraljevstvo među europskim zemljama s najmanjim udjelom BDP-a koji se godišnje isplaćuje u obliku mirovina, ali i u obliku cjelokupnog programa socijalne zaštite. To je vidljivo na primjeru Irske (Tablica 1.), koja za 2021. godinu ima registriranu potrošnju za staru dob i mirovine od 3,5% BDP-a, to jest 8,7% BDP-a za sveukupne programe socijalne zaštite, što je znatno manje od prosjeka EU i europodručja. Niska razina javne potrošnje na programe socijalne zaštite povezana je i s niskom razinom oporezivanja u zemljama anglosaksonskog modela. „Relativno niske razine javnih rashoda poklapaju se s niskim razinama oporezivanja, međutim, od liberalnih socijalnih država, također se očekuje da

daju prednost fiskalnom blagostanju, odnosno socijalno blagostanje putem poreznog sustava, što je opet sredstvo poticanja privatnog osiguranja. Ova preferencija prema fiskalnom blagostanju također dovodi do potencijalno veće „skriveno socijalne države“ nego u drugim socijalnim modelima, što prvenstveno pogoduje srednjoj klasi“ (Howard, 1999., prema: Dukelow, F., & Heins, E., 2017: 1). Međutim, postavlja se pitanje učinkovitosti ciljane privatizacije programa socijalne zaštite. Ukoliko je cilj pružanje poreznih olakšica stanovništvu i smanjenje javne potrošnje, navedeno je svakako ostvareno. No, pitanje je koliko se porezna olakšica zapravo odražava na ukupni budžet kućanstava ukoliko se uštedeni iznos prebacuje na izdatke za privatna osiguranja, s velikom iznimkom zdravstvenog osiguranja, koji je univerzalan za građane Irske i Ujedinjenog Kraljevstva te koji je financiran javnim prihodima.

Kao što je slučaj u kontinentalnom, i u anglosaksonskom modelu pojedinac je strogo ovisan o svome radu. „Druge karakteristike liberalnog režima uključuju sklonost prema strogim, „rad prije svega“ tipovima pravila (Barbier, 2004.), ali i politike kao što su beneficije za rad, koje za cilj imaju „učiniti rad isplativim“ (Clegg, 2015.) u skladu s 'liberalnim normama radne etike“ (Esping-Andersen, G., 1990: 26, prema: Dukelow, F., & Heins, E., 2017: 1). Međutim, bitna razlika između ta dva modela je u tome da je kod kontinentalnog ugovaranje plaća centralizirano, a kod anglosaksonskog modela plaće se ugovaraju na razini trgovačkih društava, odnosno tržište rada je decentralizirano i postoji manje regulacija. To posljedično dovodi do lakše mogućnosti poslodavaca za zapošljavanjem radnika. Registrirana stopa zaposlenosti Irske u prvome kvartalu 2023. godine bila je 78,7% (Eurostat, 2023.), a stopa Ujedinjenog Kraljevstva 75,9% (Office for National Statistics, 2023.), što je više u odnosu na prosjek EU te sa stopom nezaposlenosti od 3,8% (Eurostat, 2023.) i 3,9% (Office for National Statistics, 2023.) pojedinačno, što je znatno ispod EU prosjeka od 5,8% (Tablica 2.) i prosjeka kontinentalnih zemalja od 4,48% (Tablica 2.) za prvi kvartal 2023.

„Strogoća“ u pružanju potpora financiranih državnim novcem karakteristična je za zemlje anglosaksonskog modela. „Uz važan izuzetak nacionalne zdravstvene zaštite, prevlada trend k rezidualnoj ulozi javnog sektora u obliku ciljanih potpora namijenjenih isključivo onima koji su (temeljem procjene potreba) dokazano siromašni. Srednju se klasu poticalo da se opredijeli za privatno socijalno tržište, dok je država provjeru prihoda tražitelja pomoći činila sve strožom“ (Esping-Andersen, G., 2003., prema: Zrinščak, S., 2006: 77, prema: Krapec, D., 2017: 20). Razlog navedenoj strogoći je politika ciljanog, što većeg

preusmjeravanja programa socijalne zaštite s javnog sektora na privatni. „Država potiče tržišne aktere na zajedničko pružanje socijalnih usluga i primateljima istih ostavlja mogućnost izbora između javnog i privatnog pružatelja socijalnih usluga. Privatna osiguranja i planovi štednje često su podržavani komplementarnim državnim politikama (npr. porezne olakšice)“ (Mathieu, C., & Sterdyniak, H., 2008: 4). Međutim, ukoliko država pruža sve manje pogodnosti svojim građanima, posebice onima srednjeg sloja, s obzirom da trenutni sistem funkcionira na principu privatnog osiguranja sa zauzvrat manjim stopama poreza, ukoliko u budućnosti nastane potreba za većim povećanjem istih, postoji velika mogućnost nepristajanja srednjeg sloja stanovništva na spomenuto povećanje. Također, kao posljedica ciljane privatizacije programa socijalne zaštite, potencijalni problem u nastajanju je degradacija članova društva koji su korisnici javnog programa socijalne zaštite na „građane drugog reda“. „Jedan rezultat može biti degradacija kućanstava s nižim prihodima na status socijalnog građanstva drugog reda. Ukoliko jednakost ostane naš prioritet, težište na ciljanim socijalnim programima ne predstavlja učinkovito rješenje, kao što pokazuju međunarodno vrlo visoke stope siromaštva zemalja koje primjenjuju ovaj pristup“ (Esping-Andersen, G., 2003., prema: Zrinščak, S., 2006: 78, prema: Krapec, D., 2017: 20). Navedeni problem socijalne isključenosti može dovesti do nemogućnosti integracije ne samo u društvo već i u radnu snagu, čime se stvara dodatni teret na državni budžet, pritom gubeći potencijalnu poreznu bazu.

Sve u svemu, s obzirom na demografske promjene unutar europskog kontinenta pa tako i Irske i Ujedinjenog Kraljevstva, promatrani model mogao bi imati velikih problema u budućnosti u kontekstu starenja stanovništva i imigracije (Mathieu, C., & Sterdyniak, H., 2008: 21-30). Ukoliko se strano rođenom stanovništvu ne pruži adekvatan program integracije kako u društvo tako i u radnu snagu, anglosaksonski model izrazito je pogodan za stvaranje većeg postotka socijalno isključenog stanovništva koji tako neće biti u mogućnosti ispuniti „rupu“ koju će za sobom ostaviti umirovljenje znatnog udjela populacije Irske i Ujedinjenog Kraljevstva. Osim toga, s obzirom na oslanjanje modela na privatni sektor socijalnog osiguranja, korisnici javnog programa socijalne zaštite tako se pretvaraju u „građane drugog reda“, što uza sebe nosi prijašnje spomenuti ekonomski problem prekomjernog tereta na državne financije koji dugoročno nije održiv, ali i ostale nespomenute društvene probleme koji su van konteksta ovog rada.

4.4. Južnoeuropski (mediteranski) model

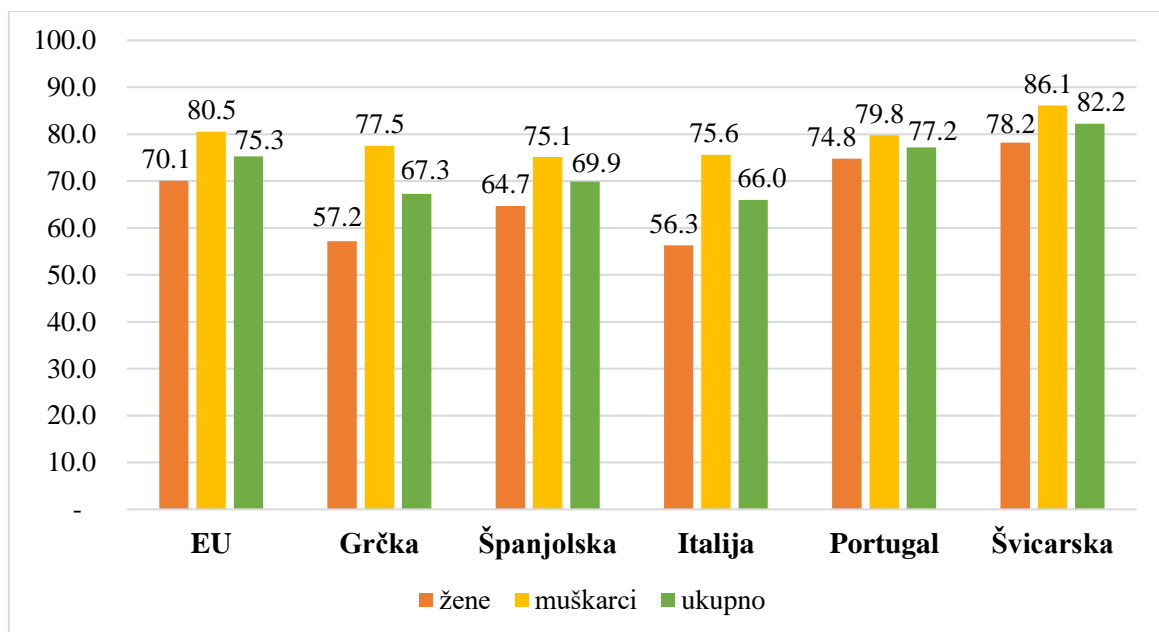
U mediteranski model socijalne zaštite spadaju Grčka, Italija, Portugal i Španjolska, a prema Bonoliju (1997.), spada i Švicarska. Međutim, prema svim karakteristikama, Švicarska je očita iznimka navedenog modela, kao što su slučajevi Nizozemske i Njemačke u kontinentalnom modelu, što ukazuje na nestatičnost modela te kako svaka zemlja provodi reforme vlastitog socijalnog sustava ovisno o društvenim i ekonomskim čimbenicima koji ju pogađaju.

Mediteranski model nastao je proširenjem tipologije s tadašnjih tri, na četiri modela, a zemlje južnoeuropskog modela ranije su se svrstavale u kontinentalni tip socijalnih država. Međutim, i dan danas postoje rasprave oko postojanja navedenog modela, bolje rečeno, posjeduju li sustavi socijalne zaštite prijašnje navedenih zemalja dovoljno zasebnih karakteristika da se može tvrditi njihovo nepripadanje kontinentalnom modelu socijalnih država te da tako zahtijevaju proširenje osnovne Esping-Andersenove tipologije iz 1990. godine. No, razlika postoji, a ona se očitava u važnosti koja se pridaje obitelji: „U zapadnom svijetu postoje zemlje u kojima su obitelj i obiteljske veze relativno „jake“, dok su u drugima „slabe“. I srednju i sjevernu Europu, zajedno sa SAD-om, karakteriziraju slabe obiteljske veze, a Sredozemnu regiju, jake obiteljske veze“ (Moreno, L., 2006).

Konzervativne obiteljske vrijednosti stoga su temelj ovog modela, što uključuje i tradicionalnu ulogu žena. „Način interakcije obitelji s državnim i javnim tijelima s jedne strane te institucijama civilnog društva s druge, nalaže funkcioniranje mediteranskog modela socijalne zaštite na osebujan način. Snažna mikrosolidarnost kućanstava omogućila je visoku razinu blagostanja građana. To se također odražava u nižim razinama apsolutnog siromaštva djece. Unutar obitelji uloga žena je tradicionalno bila ključna jer su se često posebno brinule za djecu ili stariju rodbinu po cijenu nestalih karijera ili potpunog povlačenja s tržišta rada“ (Moreno, L., 2006). Navedeno je snažna suprotnost u odnosu na nordijski model socijalne države, koji idealni tip socijalnog društva vidi u kolektivnom doprinosu svih članova uključivanjem istih u radnu snagu. To je velika razlika u usporedbi s tradicionalno dodijeljenim ulogama članova društva, što je veoma izraženo u mediteranskim zemljama.

Karakteristike mediteranskog modela jesu visoki izdatci u obliku socijalne zaštite za staru dob i mirovine te niska davanja u obliku potpora za obitelj i djecu s obzirom na svjetonazor kako sama obitelj treba pružati potpornu ulogu. „U južnoj Europi

podrazumijeva se da kućanstva moraju voditi brigu o svojim članovima i njihovoj dobrobiti te se stoga ne stavlja naglasak na obiteljsku politiku. Zbog toga je obitelj na vrhu ljestvice prioriteta za građane tih zemalja. Njihova razina blagostanja više ovisi o obiteljskim dogovorima i vezama nego o potporama institucija socijalne države“ (Martin, C., 2015: 8). Zbog iznimne važnosti koju model pridaje obitelji, karakteriziraju ga također i visoke potpore u obliku socijalne zaštite za preživjele (podrazumijeva potpore čije se pravo stječe ukoliko je preminuli član obitelji doprinio mirovinskom fondu) (Tablica 1). No, kao što je vidljivo u priloženom Grafikonu 3., problematična značajka ovog modela, s obzirom na prijašnje spomenutu izraženu tradicionalnu ulogu žena u obitelji, je niska stopa zaposlenosti.

Grafikon 3. Stopa zaposlenosti u zemljama mediteranskog modela, prvi kvartal 2023.

Izvor: Autorska izrada, prema: Eurostat, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Employment_-_annual_statistics#Employment_in_2022_compared_with_the_EU_target. [pristupljeno 06.06.2023.]

Grafikon 3. ukazuje na prethodno spomenutu tradicionalnu ulogu žena u obitelji unutar mediteranskog modela, izraženu kroz nisku stopu zaposlenosti istih, a posebice u slučaju Grčke i Italije. „Obitelji još uvijek igraju značajnu ulogu u pružanju sigurnosti i skloništa; te zemlje održavaju neke aspekte paternalističkog društva, posebno izražene kroz

nejednakost spolova... Stope zaposlenosti žena vrlo su niske i ukupna stopa zaposlenosti je niska“ (Mathieu, C., & Sterdyniak, H., 2008: 5).

Tablica 3. ukazuje na još veći problem starenja stanovništva, a upravo zemlje mediteranskog modela imaju najstarija stanovništva unutar Europe:

Tablica 3. Medijalna dob stanovništva

	2012.	2022.
EU	41,9	44,4
Grčka	42,0	46,1
Italija	44,0	48,0
Portugal	42,1	46,8
Španjolska	40,8	45,1
Švicarska	41,8	42,8
Danska	40,8	42,3
Finska	42,2	43,4
Norveška	38,8	40,4
Švedska	40,8	40,7
Austrija	42,4	43,6
Belgija	41,0	41,9
Francuska	40,3	42,2
Luksemburg	39,1	39,7
Nizozemska	41,3	42,7
Njemačka	45,0	45,8
Irska	35,0	38,8

Izvor: Autorska izrada, prema: Eurostat, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population_structure_and_ageing#Median_age_is_highest_in_Italy_and_lowest_in_Cyprus. [pristupljeno: 07.06.2023.]

Prema podacima Tablice 3. može se zaključiti kako će zemlje mediteranskog modela biti najpogođenije problemom dugoročne održivosti mirovinskih sustava u usporedbi sa zemljama ostalih modela, a posebice kada se u obzir uzme i prethodno spomenuta niska razina zaposlenosti unutar tog modela.

Dakle, niska razina zaposlenosti radi naglašenih tradicionalnih uloga u obitelji u kombinaciji s medijalno najstarijim stanovništvom od do sada promatranih modela, čimbenici su koji naglašavaju moguću dugoročnu neodrživost mediteranskog modela u njegovom trenutnom obliku (Mathieu, C., & Sterdyniak, H., 2008: 21-30). Također, ne pomaže ni činjenica kako je zaštita radnih mjesta veoma jaka, što posljedično čini ulazak na tržište rada težim te se kao i kod kontinentalnog modela stvara tzv. „insider-outsider“ podjela. Postoji potreba za većim reformama unutar modela te kao što je slučaj kod kontinentalnog, poželjna je „nordizacija“ istog, odnosno liberalizacija tržišta i što veća integracija članova društva u radnu snagu putem državnih programa i potpora za radno osposobljavanje istih.

Isto tako, kada se uzme u obzir negativna dobna struktura oba modela, kontinentalni u odnosu na mediteranski, kako je prikazano u Tablici 4., sadrži jednu bitnu povlasticu koja ga čini dugoročno stabilnijim.

Tablica 4. Broj imigranata na 1000 stanovnika, 2021.

EU	5,0
Grčka	5,4
Italija	5,4
Portugal	4,9
Španjolska	11,2
Švicarska	16,6
Danska	10,8
Finska	6,6
Norveška	10,0
Švedska	8,7
Austrija	13,2
Belgija	12,1
Francuska	5,0
Luksemburg	39,6
Nizozemska	12,2
Njemačka	10,5
Irska	16,0

Izvor: Autorska izrada, prema: Eurostat, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migration_and_migrant_population_statistics#Migration_flows:_Immigration_to_the_EU_was_2.3_million_in_2021. [pristupljeno 07.06.2023.]

Tablica 4. ukazuje na mogućnost zemalja ostalih modela da zbog negativnih dobnih struktura domaćih stanovništava, budući nedostatak radne snage nadoknade stanovništvom doseljenim iz drugih zemalja. Međutim, kao što je vidljivo iz tablice, zemlje mediteranskog modela, s iznimkama Španjolske i Švicarske, nemaju navedeni privilegij. To se u budućnosti može pokazati kobnim za opstanak sustava socijalne zaštite Grčke, Italije i Portugala.

Zaključno, ukoliko je cilj mediteranskog modela očuvanje tradicionalne obitelji, sa svim njenim dobrobitima i nedostacima, na dobrom je putu. Međutim, postavlja se pitanje posljedica koje očuvanje tradicionalne obitelji stavlja na dugoročnu fiskalnu održivost tog modela. S najnižim stopama zaposlenosti, najnižim brojevima doseljenika, najstarijim stanovništvima i lošim politikama integracija povećeg postotka stanovništva u radnu snagu, dugoročno, bez značajnih reformi, u trenutnom obliku, može se reći kako se mediteranski model nalazi na „raskrižju“. To jest, ekspanzija zaposlenosti žena, po cijenu tradicionalne obitelji, od ključne je važnosti za dugoročnu održivost sustava socijalne zaštite zemalja ovog modela.

4.5. Tranzicijski (postsocijalistički) model

Unutar postsocijalističkog modela, kako samo ime naglašava, spadaju europske zemlje bivših socijalističkih režima. Detaljne karakteristike ovog modela su nepostojane, osim da ga sačinjavaju države s nerazvijenim sustavima socijalne zaštite koji su nastali kao rezultat liberalizacije tržišta, smanjujući stisak koji središnja država ima nad istim. „Međutim, postoje istraživanja koja tvrde da postsocijalistička socijalna država ne slijedi jedan uzorak. Deacon (1992b), na primjer, je predvidio da će zemlje istočne Europe u budućnosti razviti svoje socijalne politike u različite sustave, koji bi čak mogli ležati izvan tri svijeta kapitalizma socijalne zaštite koji je opisao Esping-Andersen“ (Aidukaite, J., 2004: 34). Dakle, temelj ovog modela je razvoj socijalnih sustava unutar postsocijalističkih zemalja, pa je tako, od do sada promatranih, taj model svakako najdinamičniji.

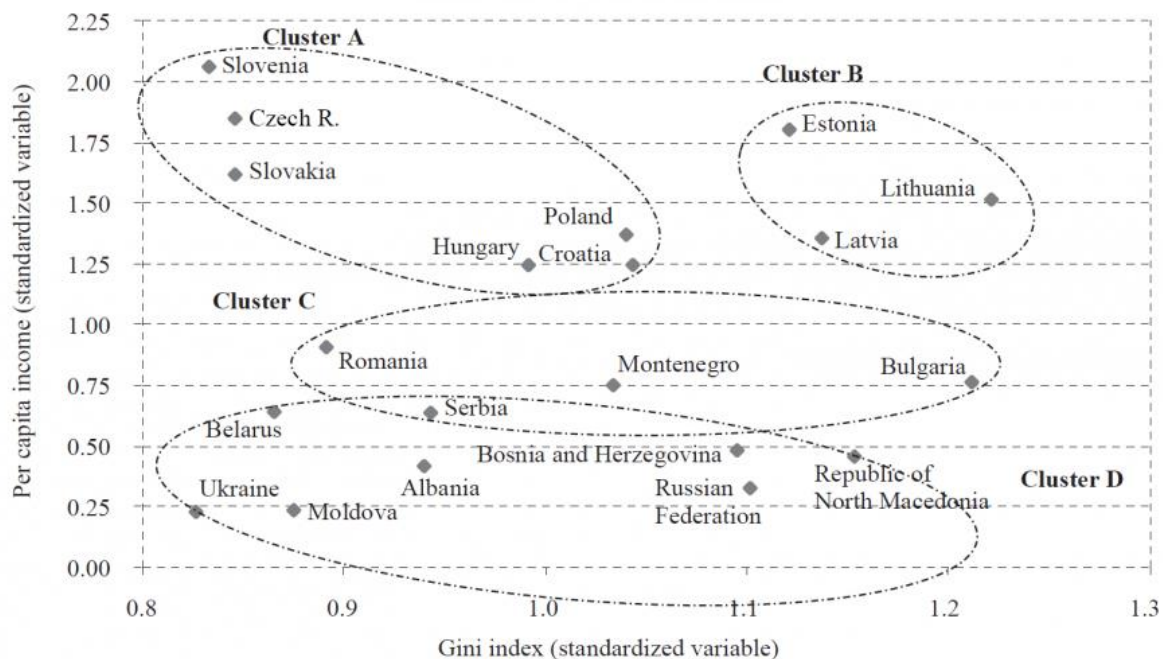
Kako bi se pobliže objasnio ovaj dio rada, potrebno je razumjeti značenje sljedeća tri pojma:

1. BND – bruto nacionalni dohodak, ne treba ga miješati s BDP-om, koji stoji za bruto domaći proizvod, odnosno vrijednost finalne proizvodnje ostvarene u nekoj privredi tijekom određenog obračunskog razdoblja. BND se dobiva kao zbroj BDP-a i neto inozemnog dohotka. Za ovaj dio rada, pažnja se pridaje pokazatelju BND-u per capita, odnosno bruto nacionalnom dohotku po stanovniku, koji se dobiva kao količnik BND-a i ukupnog broja stanovnika određene zemlje.
2. Gini indeks – naziv nosi po talijanskom statističaru, demografu i sociologu, Corradou Giniju. „Gini indeks pokazuje u kojoj mjeri distribucija dohotka ili potrošnje među pojedincima ili kućanstvima unutar gospodarstva odstupa od savršeno jednake distribucije. Gini indeks jednak 0 predstavlja savršenu jednakost, dok indeks 100 implicira savršenu nejednakost“ (The World Bank, 2023).
3. SSWI - Sen Social Welfare Index, nazvan prema indijskom ekonomistu i filozofu Amartyu Kumar Senu. „Prednosti Senovog pristupa ocjenjivanju društvenog blagostanja jesu u tome što uzima u obzir ne samo ekonomsku komponentu koja se mjeri prosječnim dohotkom već i onu socijalnu – stupanj pravedne raspodjele unutar nacije mjeren Gini indeksom“ (Atkinson, 1999., prema: Slukhai, S., & Borshchenko, T., 2019: 171). Dobiva se formulom:

$$SSWI = E(1 - G),$$

gdje E predstavlja bruto nacionalni dohodak po glavi stanovnika, a G, Gini indeks. Jednadžba ukazuje kako manja vrijednost Gini indeksa, odnosno manja razlika u dohotcima unutar zemlje, znači da je ostvarivo veće socijalno blagostanje na razini postojećeg bruto nacionalnog dohotka po stanovniku.

U kontekstu ovog dijela rada, SSWI će biti korišten kao glavni pokazatelj razvijenosti socijalnog blagostanja, a tako i sustava socijalne zaštite promatranih zemalja. Prema grafikonu 4., tranzicijske zemlje mogu se razvrstati u tzv. „klastere“, odnosno skupine zemalja prema stupnju razvijenosti sustava socijalne zaštite, izraženo kroz SSWI.

Grafikon 4. Klasteri tranzicijskih zemalja, 2016.

Izvor: Slukhai, S., & Borshchenko, T., 2019: 177, http://www.pse-journal.hr/en/archive/social-welfare-dynamics-in-post-socialist-countries-unveiling-the-secrets-of-success_4146/full-article/. [pristupljeno 08.06.2023.]

Klaster A, s najrazvijenijim sustavima socijalne zaštite, sačinjavaju Češka, Hrvatska, Mađarska, Poljska, Slovačka i Slovenija. Karakterizira ih određeno vrijeme pod planskom ekonomijom, cca. 40 godina, s iznimkama Hrvatske i Slovenije, koje su najveći dio svog vremena u sklopu Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije provele pod tzv. tržišnim socijalizmom. „Jugoslavenski brend tržišnog socijalizma oslanjao se na tržište da vodi domaću i međunarodnu proizvodnju i razmjenu, sa socijalističkim elementima koji proizlaze iz „društvenog vlasništva“ i radničkog samoupravljanja trgovačkih društava“ (Estrin, S., 1991: 187). Može se reći kako su navedene zemlje imale i početnu prednost s time što su više ili manje zadržale elemente tržišne ekonomije, primarno cijenjenje privatnog vlasništva u dobrom dijelu populacije, ali i ekonomsku, kulturnu i povijesnu povezanost sa zemljama zapadne Europe. U kontekstu ostalih tranzicijskih zemalja, ove zemlje relativno su uspješno provele liberalizaciju tržišta.

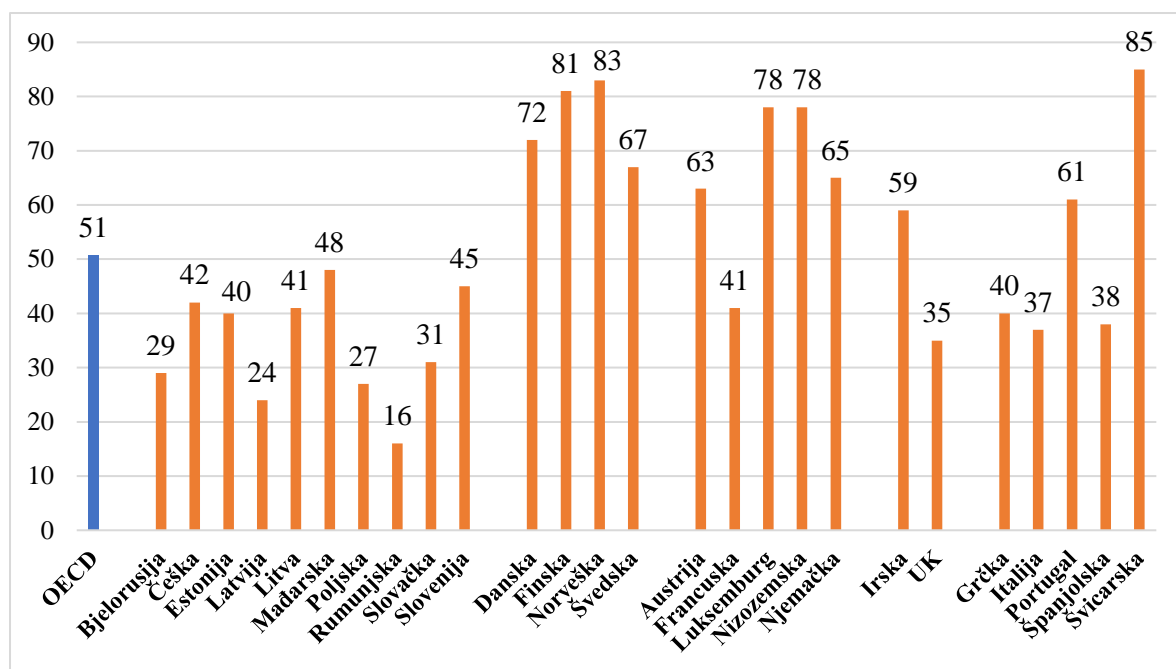
Klaster B, s drugim najrazvijenijim sustavima socijalne zaštite, sačinjavaju baltičke zemlje, odnosno Estonija, Latvija i Litva. „Uostalom, oni su zadnji pripojeni SSSR-u i prvi su iz njega izašli. Odmah po stjecanju neovisnosti, te su zemlje vrlo jasno odredile

svoje prioritete: izgradnja demokratskih država, integracija u europske strukture. Važna je činjenica da su te prioritete, svi oni odabrali u isto vrijeme. To je postalo moguće zahvaljujući učinkovitoj vanjskoj potpori koju je pružio zapadni svijet te unutarnjem političkom i društvenom konsenzusu o smjerovima reformi“ (Slukhai, S., & Borshchenko, T., 2019: 179).

Klaster C čine Bugarska, Crna Gora, Rumunjska i Srbija. Karakterizira ih nedovršenost reformiranja sustava socijalne zaštite te snažni pad gospodarske aktivnosti u 90-im godinama prošlog stoljeća, kao i slabija ekonomska i povijesna povezanost sa zemljama zapadne Europe, što je onemogućilo uspješnu tranziciju na razini zemalja klastera A i B. „Bugarska i Rumunjska najmanje su integrirane članice EU, a Srbija i Crna gora kandidati su za ulazak. Za zemlje ove skupine karakterističan je uzlazni trend socijalne zaštite. Međutim, ove zemlje također demonstriraju poprilično značajne fluktuacije vrijednosti SSWI (osobito Srbija); općenito se ne zapaža konvergencija u pokazatelju socijalne zaštite“ (Slukhai, S., & Borshchenko, T., 2019: 180).

Klaster D sastoji se od Albanije, Bjelorusije, Bosne i Hercegovine, Moldavije, Rusije, Sjeverne Makedonije i Ukrajine. Karakterizira ih neučinkovitost gospodarskih i socijalnih reformi tijekom procesa liberalizacije tržišta. Osim navedenog, u slučaju Rusije i Ukrajine, karakteristične su fluktuacije SSWI-a, kao i razdoblja ekonomske kontrakcije radi brojnih post-sovjetskih ratnih sukoba od 1990-ih godina (Slukhai, S., & Borshchenko, T., 2019: 181).

Sve u svemu, dugoročna održivost tranzicijskog modela kao takvog je nepostojana jer, kako samo ime kaže, cilj mu je prijelaz iz nepotpunog, nerazvijenog sustava socijalne zaštite u moderni tip europskih modela. Najveći problem uspješne tranzicije sustava socijalne zaštite ovih zemalja, kao što je prikazano u priloženom Grafikonu 5., čini vrlo niska razina povjerenja građana u javne institucije istih, što je posljedica povijesno visoke razine korupcije unutar postsocijalističkih zemalja.

Grafikon 5. Postotak stanovništva s povjerenjem u vladu i institucije, 2020.

Izvor: Autorska izrada, prema: OECD, baza podataka, <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/52552e1e-en/index.html?itemId=/content/component/52552e1e-en>. [pristupljeno 08.06.2023.]

Prikazana niska razina povjerenja u vladu i njene institucije mogla bi se pokazati kao izazov u provođenju budućih reformi u obliku javnih politika, posebice ako one uključuju povećanje poreza i/ili doprinosa. „Povjerenje javnosti vodi do veće suglasnosti sa širokim rasponom javnih politika, kao što su javnozdravstvene akcije, propisi i porezni sustav. Također njeguje političko sudjelovanje, jača društvenu koheziju i gradi institucionalni legitimitet. Dugoročno gledano, povjerenje je potrebno kako bi se vladama pomoglo u suočavanju s dugoročnim društvenim izazovima kao što su klimatske promjene, starenje stanovništva i promjene na tržištu rada“ (OECD, 2023).

5. Zaključak

Temeljno pitanje, a ujedno i cilj pisanja ovog rada, glasi: Postoji li određeni model unutar europskog kontinenta za kojeg se može tvrditi da je najbolji, odnosno najotporniji i dugoročno najodrživiji u odnosu na ostale europske modele te je li isti moguće implementirati u države koje spadaju u grupe drugih europskih socijalnih modela ili je pak bolje da socijalni model pojedine države nastaje upravo kao posljedica raznih društvenih i ekonomskih čimbenika koji utječu na istu te kao takav predstavlja već formirani dugoročno najodrživiji model za specifičnu državu?

Uzimajući u obzir navedeno pitanje, na osnovu podataka iznesenih u radu, može se tvrditi kako je nordijski model dugoročno najodrživiji i najotporniji na društvene i ekonomske promjene koje pogađaju europski kontinent. Razlog tomu je, kako se kroz rad pokazalo, kako je jedini put k fiskalnoj održivosti države koji zauzvrat vodi stabilnom i razvijenom sustavu socijalne zaštite visoka stopa integracije stanovništva u radnu snagu te povećanje radne produktivnosti. Isto tako, potrebno je i liberalno, konkurentno tržište s limitiranim državnim intervencijama i jakim javnim programom socijalnog osiguranja te niskom razinom zaštite radnih mjesta kako bi se spriječila tzv. „insider-outsider“ podjela, odnosno kako bi se nezaposlenima omogućio lakši ulaz na tržište rada. Također, radi demografskih promjena koje pogađaju kontinent, od iznimne je važnosti razviti kvalitetan program asimilacije strano rođenog stanovništva u društvo kako bi im se omogućila lakša integracija u radnu snagu. Konačno, s obzirom na lošu demografsku strukturu, ne samo nordijskih zemalja već i cjelokupne Europe, povezivanje dobi umirovljenja s očekivanim životnim vijekom, kao što je slučaj Danske i Finske, za sada još nije nužno; međutim, visoka stopa zaposlenosti i kontinuirani rast produktivnosti rada, jedini su put k stabilnom mirovinskom sustavu, posljedično i cjelokupnom sustavu socijalne zaštite. U suprotnom, prijašnje navedeno povezivanje dvaju dobi biti će neophodno.

Međutim, nerealno je očekivati od skupine zemalja jednog socijalnog modela da iznenada implementira sve aspekte drugog. No, kako je u radu naglašeno, socijalni programi europskih zemalja nisu statični te se s vremenom, kroz reforme, mijenjaju ovisno o društvenim i ekonomskim čimbenicima koje ih pogađaju.

Summa summarum, visoka stopa zaposlenosti i rast produktivnosti po satu rada, jedini su način fiskalne održivosti zemalja pa tako i sustava socijalne zaštite, a implementacija

javnih politika po primjeru nordijskog modela najbolji je način ostvarivanja istih, a čija se efektivnost očitava kroz primjer Nizozemske.

Literatura

1. Aidukaite, J., (2004). *The Emergence of the Post-Socialist Welfare State: The Case of the Baltic States: Estonia, Latvia and Lithuania*. (Doctoral dissertation, Södertörns högskola). <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:16651/FULLTEXT01.pdf>. [pristupljeno 18.03.2023.]
2. Bonoli, G., (1997). *Classifying Welfare States: a Two-dimension Approach*. Cambridge University Press.
3. Deloitte Touche Tohmatsu Limited. (2020). *The Nordic Social Welfare Model*. https://www2.deloitte.com/content/dam/insights/us/articles/43149-the-nordic-social-welfare-model/DI_The-Nordic-social-welfare-model.pdf. [pristupljeno 12.03.2023.]
4. Dukelow, F., & Heins, E., (2017). *The Anglo-Saxon Welfare States: Still Europe's Outlier – Or Trendsetter?*, u knjizi: Kennett, P., & Lendvai-Bainton, N., *Handbook of European Social Policy*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, str. 230-247. https://www.pure.ed.ac.uk/ws/portalfiles/portal/35813534/Heins_Dukelow_EE_2017_AngloSaxonWelfareStates.pdf. [pristupljeno 12.03.2023.]
5. Estrin, S., (1991). *Yugoslavia: The Case of Self-Managing Market Socialism*. *Journal of Economic Perspectives*, izdanje 5., br. 4: str. 187-194. <https://pubs.aeaweb.org/doi/pdf/10.1257/jep.5.4.187>. [pristupljeno 29.05.2023.]
6. Europski gospodarski i socijalni odbor. (2018). *The European Social Model: Can we still afford it in this globalised world?* <https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/files/qe-03-18-396-en-n.pdf>. [pristupljeno 28.05.2023.]
7. Eurostat. (2023). *Employment – annual statistics*. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Employment_-_annual_statistics#Employment_in_2022_compared_with_the_EU_target. [pristupljeno 28.05.2023.]
8. Eurostat. (2023). *Government expenditure on social protection*. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Government_expenditure_on_social_protection#Expenditure_on_social_protection.27. [pristupljeno 28.05.2023.]
9. Eurostat. (2023). *Migration and migrant population statistics*. <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics->

- [explained/index.php?title=Migration_and_migrant_population_statistics#Migration flows: Immigration to the EU was 2.3 million in 2021](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migration_and_migrant_population_statistics#Migration_flows:_Immigration_to_the_EU_was_2.3_million_in_2021). [pristupljeno 29.05.2023.]
10. Eurostat. (2023). *Population structure and ageing*. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population_structure_and_ageing#Median_age_is_highest_in_Italy_and_lowest_in_Cyprus. [pristupljeno 29.05.2023.]
 11. Eurostat. (2023). *Tax revenue statistics*. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Tax_revenue_statistics. [pristupljeno 28.05.2023.]
 12. Krapec, D., (2017). *Europska socijalna politika*. (Master's thesis, University of Zagreb. Department of Croatian Studies. Division of Sociology). <https://repozitorij.unizg.hr/islandora/object/hrstud%3A1210/datastream/PDF/view>. [pristupljeno 17.03.2023.]
 13. Martin, C., (2015). *Southern Welfare States: Configuration of the Welfare Balance between State and Family*, u knjizi: Baumeister, M., & Sala, R., *Southern Europe? Italy, Spain, Portugal and Greece from the 1950's Until the Present Day*. Campus Verlag, str. 77-100. <https://shs.hal.science/halshs-01179541/document>. [pristupljeno 17.03.2023.]
 14. Mathieu, C., & Sterdyniak, H., (2008). *European Social Models(s) and Social Europe*. <https://hal-sciencespo.archives-ouvertes.fr/hal-00973054/document>. [pristupljeno 28.05.2023.]
 15. Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike Republike Hrvatske. (2023). *Sustav socijalne skrbi*. <https://gov.hr/hr/sustav-socijalne-skrbi/248>. [pristupljeno 06.07.2023.]
 16. Moreno, L., (2006). *The Model of Social Protection in Southern Europe: Enduring Characteristics?* *Revue française des affaires sociales*, str. 073-095. <https://www.cairn.info/revue-francaise-des-affaires-sociales-2006-5-page-073.htm>. [pristupljeno 20.03.2023.]
 17. Muñoz de Bustillo Llorente, R., (2019). *Key challenges for the European Welfare States*. Joint Research Centre, Seville: European Commission, Seville, JRC117351. <https://joint-research-centre.ec.europa.eu/system/files/2019-08/jrc117351.pdf>. [pristupljeno 28.05.2023.]
 18. OECD. (2023). *Social security contributions*. <https://data.oecd.org/tax/social-security-contributions.htm>. [pristupljeno 29.05.2023.]

19. OECD. (2023). *Trust in Government*. <https://www.oecd.org/governance/trust-in-government/>. [pristupljeno 06.07.2023.]
20. OECD. (2023). *Trust in public institutions*. <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/52552e1e-en/index.html?itemId=/content/component/52552e1e-en>. [pristupljeno 29.05.2023.]
21. Office for National Statistics. (2023). *Labour market overview, UK: May 2023*. <https://www.ons.gov.uk/employmentandlabourmarket/peopleinwork/employmentandemployeetypes/bulletins/uklabourmarket/may2023>. [pristupljeno 29.05.2023.]
22. Office for National Statistics. (2023). *Unemployment rate (aged 16 and over, seasonally adjusted): %*. <https://www.ons.gov.uk/employmentandlabourmarket/peoplenotinwork/unemployment/timeseries/mgsx/lms>. [pristupljeno 29.05.2023.]
23. Reed, L., W., (2022). *Otto von Bismarck: The Man Behind the Modern Welfare State*. Foundation for Economic Education. <https://fee.org/articles/otto-von-bismarck-the-man-behind-the-modern-welfare-state/>. [pristupljeno 21.03.2023.]
24. Slukhai, S., & Borshchenko, T., (2019). *Social Welfare Dynamics in Post-Socialist Countries: Unveiling the Secrets of Success*. Taras Shevchenko National University of Kyiv, Department of Economics. <http://www.pse-journal.hr/upload/files/pse/2019/2/3.pdf>. [pristupljeno 15.03.2023.]
25. Sveučilište umjetnosti u Amsterdamu. (2023). *Participation Act*. <https://www.beroepkunstenaar.nl/en/subjects/participation-act/>. [pristupljeno 06.07.2023.]
26. The World Bank. (2023). *Metadata Glossary*. <https://databank.worldbank.org/metadataglossary/world-development-indicators/series/SI.POV.GINI>. [pristupljeno 29.05.2023.]
27. Van Kersbergen, K., (2019). *The Welfare State in Europe*. <https://www.bbvaopenmind.com/en/articles/the-welfare-state-in-europe/>. [pristupljeno 28.05.2023.]
28. Wooldridge, A., (2013). *Special Report: The Nordic Countries*. The Economist Special Report. https://www.economist.com/sites/default/files/20130202_nordic_countries.pdf. [pristupljeno 12.03.2023.]

Popis tablica

Tablica 1. Državna potrošnja na programe socijalne zaštite u postotku BDP-a, 2021.....	7
Tablica 2. Stopa zaposlenosti zemalja kontinentalnog i nordijskog modela.....	13
Tablica 3. Medijalna dob stanovništva	21
Tablica 4. Broj imigranata na 1000 stanovnika, 2021.....	22

Popis grafikona

Grafikon 1. Udio prihoda od poreza u BDP-u, 2021.	12
Grafikon 2. Postotak doprinosa iz plaća u ukupnim poreznim prihodima, 2021.....	14
Grafikon 3. Stopa zaposlenosti u zemljama mediteranskog modela, prvi kvartal 2023. ...	20
Grafikon 4. Klasteri tranzicijskih zemalja, 2016.....	25
Grafikon 5. Postotak stanovništva s povjerenjem u vladu i institucije, 2020.	27